

Magda Peršič

MLADI RAZISKOVALCI ZGODOVINE PRI ZVEZI PRIJATELJEV MLADINE SLOVENIJE

Prispevek predstavlja raziskovalno delo mladih raziskovalcev zgodovine v okviru Komisije za delo z zgodovinskimi krožki pri ZPMS. Največ raziskovalcev je med učenci višjih razredov OŠ, nekaj pa jih je tudi iz nižjih razredov. Delujejo predvsem v zgodovinskih krožkih, pa v likovnih, tehničnih, fotografskih, novinarskih, zadnja leta pa tudi v etnoloških krožkih.¹ Tudi med mentorji je največ zgodovinarjev, geografov, likovnikov, slavistov, v zadnjem desetletju pa se kot mentorji ali somentorji etnoloških krožkov tu in tam pojavljajo tudi etnologi,² kar kaže na razširjanje zgodovinskih tem na etnološko področje v šolskem pomenu besede, ki poteka nekako od l. 1986³ oziroma od devetdesetih let.

Kratek pregled delovanja mladih raziskovalcev zgodovine in Komisije za delo z zgodovinskimi krožki pri ZPMS

Začetki delovanja mladih raziskovalcev segajo v leto 1966, ko so se pri ZPMS pogovarjali o razširitvi dejavnosti te organizacije. Pobudo za tovrstno dejavnost je sprožil kustos zgodovinar Matija Žgajnar iz Muzeja narodne osvoboditve v Ljubljani, ki je poznal problematiko novonastalih muzejev, katerih poglobljena naloga je bila, zbirati gradivo iz druge svetovne vojne. Tako je prišlo do odločitve, da se povežejo s šolami⁴ in sodelujejo pri zbiranju terenskega gradiva za potrebe muzeja. V skladu s tem končni izdelek prvega razpisa Moj kraj v NOB ni bila naloga, ampak razstava zbranega gradiva, ki si ga je komisija ogledala po posameznih šolah (6). Namen in cilj teh srečanj je torej bil, da bi mladi spoznali našo polpreteklo zgodovino, predvsem

pa, da bi sodelovali pri zbiranju gradiva iz vojnih dni. O pravem začetku pa lahko govorimo, ko je leta 1969 prišlo do prvega srečanja mladih zgodovinarjev na Ptuj.

ZPMS je v dolgoletni akciji povabila k sodelovanju številne strokovnjake iz muzejev, arhivov, inštitutov, knjižnic, zavodov in univerz, da bi glede na predlagane naloge prevzeli del strokovnih nalog. V prvem obdobju so največ sodelovali Muzej novejšje zgodovine, Zavod SRS za šolstvo, Inštitut za novejšjo zgodovino in Slovenski šolski muzej.

Glavni podbudniki in koordinatorji gibanja so bili: Svet zveze pionirjev in komisija za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij pri RK ZSMS, sredi 80-ih sekretarji ZPMS in v 90-ih letih predsedniki strokovne komisije za delo zgodovinskih krožkov.

Do trinajstega srečanja je *Strokovna komisija za delo zgodovinskih krožkov*, ki je navadno štela le 3 člane, vse naloge in arhivsko gradivo ocenila šele na tekmovanju samem; tudi vsa odlikovanja in priznanja so napisali tik pred podelitvijo.

Zaradi povečanega števila sodelujočih, se je v zadnjih letih povečalo tudi število članov komisije (20 - 30 aktivnih članov), pa tudi samo ocenjevanje in zaključni program srečanj. Strokovna komisija tako vsako leto posebej razpiše eno ali več raziskovalnih tem, mentorjem, za katere pripravlja tudi uvodne seminarje,

25. srečanje mladih raziskovalcev zgodovine, Stična (foto: M. Ribarič, Šolski muzej, 1995)

MLADINSKE RAZISKOVALNE NALOGE

pa posreduje navodila za raziskovalno delo. Člani komisije spoštujejo tradicijo in opravljajo svoje delo prostovoljno.

Tematske vsebine nalog:

Kot je bilo že omenjeno, je imela pobuda za pričujoči raziskovalni projekt določen namen, zato je bilo z razen nekaj izjemami tudi polje raziskovanja do leta 1986⁵ omejeno na vojno tematiko oziroma povojno socialistično izgradnjo domovine; po tem letu pa se je področje raziskovanja začelo dopolnjevati z drugimi družboslovnimi vsebinami, v 90-ih letih predvsem z etnološkimi.

Ocenjevanje raziskovalnega dela:

Na zaključnih srečanjih so v začetnem obdobju sodelovali le najboljši, ki so jih v okviru pionirskih odredov v posameznih občinah izbrale občinske komisije ZPMS. Danes vse naloge oceni strokovna komisija že pred srečanjem.⁷ Posamezno nalogo ocenijo najmanj trije člani komisije, ki po pogovoru uskladijo končno oceno, tako da je ta znana že pred srečanjem. Pomembno vodilo članom za ocenjevanje so ocenjevalni listi, ki vsebujejo kratek zapis o vsebinskih zasnovah naloge, posebnostih, slabostih, delu z viri in literaturo, seznam prilog oziroma zbranega gradiva in videz oziroma oblikovanost naloge.

Končna ocena naloge vključuje strukturo naloge - vsebinsko in oblikovno (kronološka oziroma tematska razdelitev, interpretacija in analiza podatkov, pridobljenih iz anketnih vprašanj, intervjujev, diagrami, grafikoni, tabele, starost sodelujočih, tehnična izvedba, navedba virov in literature, oprema prilog, fotografij, citiranje...), ustvarjalnost, izvirnost učencev, mentorjev delež v raziskovalni nalogi... Nad tako obliko ocenjevanja imamo člani komisije pomisleke, saj z njo ni ocenjen trud, ki ga učenci in mentorji vložijo v predstavitev nalog, zato so se že pojavili predlogi, da bi ocenjevali tudi sam zagovor. Realizacija take oblike ocenjevanja pa zaenkrat ni mogoča, ker bi spremenila celotno organizacijo srečanja. Dvodnevno zaključno

29. srečanje mladih raziskovalcev zgodovine, (foto: B. Suštar, Šolski muzej)

srečanje bi se podaljšalo oziroma zmanjšalo bi se število udeležencev.

Nagrajevanje nalog:

Od začetnih denarnih in materialnih nagrad (dvokolo, fotoaparat, športni rekviziti),⁸ se zadnji dve desetletji nagraduje trud mladih raziskovalcev zgodovine z zlatim, srebrnim in bronastim priznanjem; letos (29. srečanje) smo člani komisije izbrali 11 superzlatih nagrajencev, ki so dobili knjižno nagrado in CD rom o slovenskih muzejih.⁹

Vsebinska zasnova srečanj:

Začetnemu zbiranju gradiva v obliki razstav in pisnih izdelkov smo na 6. srečanju v Postojni pridružili t. im. "kviz" - tekmovanje z vprašanji za najboljše krožke v zaključnem tekmovanju. Na tem srečanju so na isto temo prvič sodelovali tudi mladi likovniki. Na 14. srečanju v Novi Gorici se je poleg testnega preverjanja prvič kot metodološka novost pojavil zagovor najboljših nalog. Po letu 1986 v programu srečanja ni več kviza niti testnega preverjanja znanja, ampak so srečanja pripravljena tako, da učenci svoje naloge javno predstavijo pred člani komisije in mentorji, jih ustno zagovarjajo ter se s člani komisije pogovarjajo o svojih pogledih in problemih v zvezi z nalogo. Namen srečanja oziroma raziskovalnega dela ni tekmovalnost, ampak srečanje sodelavcev na področju raziskovanja, ki se bogatijo z medsebojnimi spoznanji.

Sam razgovor oziroma zaključna predstavitev nalog poteka po skupinah, v katerih je 10 do 20 krožkov (2

1 Zadrega zaradi nepoznavanja etnološkega predmeta se kaže tudi v poimenovanju nekaterih krožkov kot 'družboslovnih' in 'raziskovalnih'.

2 Natančnih podatkov o mentorjih etnologih ni, saj bi bilo potrebno pregledati celoten arhiv nalog oziroma ocenjevalnih listov, vsi mentorji pa tudi ne navedejo profesionalnega statusa.

3 Prvenka Turk, Od pionirjev zgodovinarjev in likovnikov do mladih raziskovalcev zgodovine 1969 - 1995. V: Šolska kronika 4/28. Ljubljana 1995, str. 216-222.

4 Že od začetka raziskovalnega projekta je bil poudarek na skupinskem delu; še vedno je zaželeno in velja, da lahko sodelujejo le krožki oz. šole in ne posamezniki.

5 Božidar Jezernik je bil na 17. srečanju v Metliki (1986) poleg zgodovinarja Jožeta Dežmana prvič kot etnolog soavtor razpisane teme Kako smo živeli in vprašanj za učence Pomisli - odgovori.

6 Nekaj naslovov raziskovalnih nalog: Mladina v obnovi domovine, Proučevanje življenja živečih narodov, Ustvarjalna osebnost 20. stol. v šolskem okolišu, Nastanek in razvoj domačega kraja, Način življenja med obema vojnama, Izseljevanje iz domačega kraja do 2. sv. vojne, Šolske muzejske zbirke, Iz zgodovine šole v mojem kraju, Društva v mojem kraju, Promet, Zgodovina otroštva "Ko sem še majhen bil", Kulturni spomeniki in njihov pomen, Razvoj turizma v domačem kraju, Iz družinskega arhiva, Tako smo se zdravili pri nas, Priseljenci med nami, Društvena dejavnost v našem kraju...

7 Naloge se ocenjujejo od 31. marca pa do konca maja oziroma najmanj 40 dni.

8 Matija Žgajnar, Ob visokem jubileju. V: Razvoj turizma v domačem kraju, Informacije ZPMS 1. Ljubljana 1994.

9 Sponzorje so pridobili člani komisije.

23. srečanje mladih raziskovalcev zgodovine, Velenje (foto: B. Šuštar, Šolski muzej, 1992)

učenca in mentor) z vsaj dvema članoma komisije. Zagovor je omejen na 3 šolske ure, tako da ima vsaka skupina na razpolago enako časa za predstavitev raziskovalnega dela. Želja članov komisije, da nalogo zagovarjajo učenci in ne mentorji, se v zadnjih letih vedno bolj izpolnjuje. Seveda je sam potek predstavitve nalog odvisen od več dejavnikov, zanemariti pa ne gre psihološke sestavine (trema), ki jo lahko člani komisije s pravilnim pristopom presežejo. Veliko krožkov poleg skoraj obveznih posterjev prinese na razgovor tudi predmete, povezane s preučevano tematiko (preostanek začetnih razstav), v zadnjih letih pa tudi diapozitive in video kasete; za predstavitev vsega pa zmanjkuje časa.¹⁰ Zaradi objektivnih razlogov je tako razgovor večkrat bolj ali manj posrečena improvizacija, ki je odvisna od sodelovanja mentorja z učenci in od ocenjevalca. Najpomembnejše pa je, da ocenjevalcu uspe usmeriti razgovor ne samo na temo določene raziskovalne naloge, ampak da vključi tudi načine pristopa, probleme, s katerimi so se raziskovalci srečevali, izmenjavo izkušenj oziroma mnenj med sodelujočimi, tako učenci kot mentorji...

Organizacija srečanj:

Srečanja mladih raziskovalcev zgodovine organizira ZPMS. Odkar obstaja ta raziskovalni projekt, so srečanja spreminjala nazive; sprva - do 13. srečanja (1982) - so bila Srečanja pionirjev zgodovinarjev in likovnikov, zatem do 20. srečanja (1989) Srečanja pionirjev zgodovinarjev, do leta 1993 Srečanja mladih zgodovinarjev in nato Srečanja mladih raziskovalcev zgodovine.

Poleg vsebine se je skozi zgodovino srečanj spreminjala tudi oblika: začetni obiski strokovne komisije posameznih šol so prerasli v enodnevna, dvodnevna, pa

tudi trodnevna srečanja. Potek oziroma program srečanja je odvisen od kraja srečanja (oddaljenost). Prvi dan se udeleženci zberejo, ponavadi si z lokalnimi vodiči ogledajo kraj, nato sledi zagovor, ki večinoma poteka v učilnicah gostujoče šole. Po predstavitvi sledi razgovor članov komisije z mentorji, po večerji pa družabno srečanje oziroma prevzem otrok po domovih družin gostiteljic. Drugi dan se vsi sodelujoči udeležijo ekskurzije ali pa si ogledajo pomembne kulturne spomenike oziroma zanimivosti določenega kraja; po ekskurziji in kosilu sledi podelitev nagrad, ki jih izročita predsednica (ali sekretarka) ZPMS in predsednik Strokovne komisije za delo z zgodovinskimi krožki.

Srečanja mentorjev, seminarji za mentorje:

Do prelomnice v strokovnem izpopolnjevanju mentorjev je prišlo po letu 1980 s septembrskimi srečanji mentorjev v Slovenskem šolskem muzeju.¹¹ Strokovna komisija je mentorjem posredovala uvodne napotke za delo z učenci v raziskovalnem procesu. Zaradi sprememb v šolski zakonodaji na področju strokovnega izobraževanja pedagoških delavcev od leta 1993 potekajo seminarji za mentorje. Člani strokovne komisije seznanijo mentorje z razpisano temo ter pristopom k njej, na razpisano temo povabijo različne predavatelje, seveda pa je nujno tudi vsakoletno seznanjanje mentorjev z načini dela: z iskanjem virov in literature ter interpretacijo le-teh, s seznanjanjem z ustanovami, ki mladim raziskovalcem lahko nudijo pomoč, z metodološkimi pristopi, metodičnimi pripomočki, navodili za analizo oziroma interpretacijo zbranega gradiva ter vsebinsko-oblikovno izdelavo (strukture) naloge. Strokovna komisija ima pomisleke glede mentorjevega deleža v raziskovalnem procesu, zato mentorje opozarja na čimbolj samostojno delo učencev in jim posreduje osnovna navodila za raziskovalno delo tudi v pisni obliki.

Objavljanje raziskovalnih nalog:

Strokovna komisija spodbuja mentorje, da raziskovalne naloge objavijo in sicer v posebnih številkah šolskega glasila, v sodelovanju s krajevnim kulturnim ali turističnim društvom, v krajevnih zgodovinskih zbornikih, določene vsebine pa tudi v drugi strokovni literaturi. Za popularizacijo raziskovalnih nalog so poskrbeli tudi že krožki sami z izdajo vezanih nalog kataloškega značaja. Vrhunec prizadevanj v tem smislu pa predstavlja Zbornika povzetkov raziskovalnih nalog kot številki Informacij ZPMS.¹²

Etnološki vidik raziskovanja skozi metodologijo in predmet raziskave

Namen tokratnega prispevka ni bil samo predstavitev raziskovalnih nalog mladih raziskovalcev zgodovine v

okviru projekta Strokovne komisije pri ZPMS, temveč tudi razmišljanje o aplikativnosti etnologije v šolskih dejavnostih na primeru raziskovalnega dela predvsem zgodovinskih krožkov. V nadaljevanju predstavljam nekaj odlomkov iz raziskovalnih nalog, ki so z etnološkega vidika zanimivi, predvsem zaradi metodologije dela, pa tudi zaradi za etnologa zanimivih tem oziroma etnoloških konceptov.

"Še danes mi gre na smeh, ko pomislim na tisti prvi intervju, ki sva ga morali opraviti s sošolko. Vstopili sva v stolpnico in nepremično stali pred vrati. Skregali sva se, katera bo pozvonila, katera bo govorila in kako naj sploh začneva, skratka, bilo je grozno. Ko pa smo skozi dali kar nekaj takih preizkušenj, je bila to za nas, po domače rečeno, ta mala malca. Verjamem, da sem se marsikateremu gospodu ali gospe zamerila, ko sem iz njih hotela izvleči podatke skoraj do minute natančno, zanje pa je 10 let prej ali kasneje čisto isto!"¹³

"Pokukali smo v arhive, intervjuvali, prebirali stare časopise in revije, povabili na razgovor etnologinjo in še marsičesa drugega smo se lotili."

"Prav radi smo pokramljali z našimi dedki in babicami. Sestajali smo se enkrat tedensko po šolsko uro. Včasih smo jo povlekli in podaljšali na dve. Etnologinja Katja Kogej nam je dala nekaj napotkov in besedil o rojstvu otroka in vrednotenju matere. Tako smo npr. izvedeli, da je otrok "po upi priplaval, peč se je podrla". Ko pa se je izvedelo, da bo 'ena rodila, so dejali, "da bo šla čez nekaj tednov v Rim". A nismo se zanesli le nanjo. Odšli smo tudi v novogoriški Pokrajinski arhiv. Kakšen užitek je bil brskati po starih papirjih, potrdilih in dokumentih. Pripetila pa se nam je smola, saj so bili vsi dokumenti v italijanskem jeziku.... Hoteli smo več, hoteli smo največ. V šoli se učimo angleški jezik in italijanskega ne znamo prav dobro, čeprav smo tik ob meji. Tako smo dokumente le na kratko prevedli s pomočjo slovarjev."¹⁴

"Nalogo smo na koncu "začinili" še s fotografijami, zemljevidi, miselnimi vzorci in intervjuji, ki so jih pripravili učenci in seveda mi, zgodovinarji. Potrebovali smo čim več gradiva, preteklih prepustnic, potnih listov in drugega, pa smo se tudi tokrat zatekli v arhiv."¹⁵

23. srečanje mladih raziskovalcev zgodovine, Velenje (foto: B. Šuštar, Šolski muzej, 1992)

"Zbrano gradivo, tudi tisto iz arhivov, so otroci obdelovali posamič ali v skupinah po navodilih in z delovnimi listi. Tako je nastala vrsta krajših in daljših besedil. V enotno besedilo jih je nato postavila mentorica, njeni vezni stavki in pojasnila so natisnjeni ležeče."¹⁶

Metodologija raziskovanja v nalogah, predvsem v tistih, ki obravnavajo ožjo problematiko, posamezne kulturne sestavine in so, lahko rečemo bolj etnološke, se le malo ali skoraj nič ne razlikuje od etnološke metodologije: vključena je strukturalno-genetična metoda, upoštevanje so kritična obravnava in interpretacija pisnih ter ustnih virov, delo z informatorji (intervjuji, ankete...), analitični, historični, primerjalni, statistični pristop pri oblikovanju in urejanju dobljenih informacij (tabele, grafikoni, diagrami...), upoštevanje socialnega vidika, uporaba etnološke klasifikacije, kabinetno in terensko delo... Še manj razlik je pri uporabi metodičnih pripomočkov: skicirke, vprašalniki, navodila za uporabo arhivskega in knjižničnega gradiva, fotoaparati, videokamere, magnetofon, meter, računalnik..

Sama organizacija dela je odvisna od koncepta posamezne naloge, tako se znotraj razredne skupine dopolnjujeta skupinsko in individualno delo, delo v dvojicah, sodelovanje z zunanjimi sodelavci, somentorji in seveda mentorji.

Tematsko se etnologija vedno bolj vključuje v raziskovalne naloge mladih raziskovalcev zgodovine; tako so med nalogami zastopani etnografski, etnološki, pa tudi antropološki koncepti. Izpostavila bi nekaj tem, ki pričajo o etnološki aplikaciji v raziskovalno delo: romska problematika, priseljenci, pravo, etnološki spomeniki, ljudsko zdravilstvo, nabiralništvo, prehrana, stavarstvo, promet in komunikacija, družina, društva, turistična dejavnost, obrt in rokodelstvo, poljedelstvo, čebelarstvo, lovstvo, ribištvo, gostilne, običaji (rojstvo, poroka, smrt), vrednote in moralne norme, noša, ples, pripovedništvo, slikarstvo, glasba, igra, verovanje, znanje...

10 Letošnjega srečanja se je na primer udeležilo 141 krožkov (3 zamejski) z dvema učencema in mentorjem, skupaj s člani komisije torej okoli 450 udeležencev.

11 Slovenski šolski muzej je leta 1994 pripravil razstavo 25 srečanj mladih raziskovalcev zgodovine 1969-1994.

12 Glej: Kulturni spomeniki in njihovo sporočilo: XXIV srečanje mladih raziskovalcev zgodovine, Informacije ZPMS 3, Ljubljana 1993. In: Razvoj turizma v domačem kraju: XXV srečanje mladih raziskovalcev zgodovine, Informacije ZPMS 1, Ljubljana 1994.

13 Zgodovinski krožek OŠ M. Štrukelj Nova Gorica. Iz družinskega arhiva. Kuhinja (uvod), 26. srečanje mladih raziskovalcev zgodovine Slovenije. 1995.

14 Zgodovinski krožek OŠ M. Štrukelj Nova Gorica. Otroštvo ali Ko sem še majhen bil (uvod), 23. srečanje pionirjev zgodovinarjev Slovenije. 1992.

15 Zgodovinski krožek OŠ M. Štrukelj Nova Gorica, Promet; Carina, 22. srečanje pionirjev zgodovinarjev Slovenije. 1991.

16 Učenci nižje srednje šole Sv. Cirila in Metoda na Katinari. Društvena dejavnost: Otroci v društvu - Iz zgodovine KD Lonjer-Katinara (Trst), 29. srečanje mladih raziskovalcev zgodovine. 1998.

Etnologova ocena izbrane¹⁷ raziskovalne naloge Grafiti¹⁸

Že izbira teme bi med etnologi kaj šele med zgodovinarji, veljala za precej pogumno dejanje. Toda raziskovalci te teme so mladi, nadebudni, polni domišljije in ustvarjalnega zagona, s katerim mimogrede rušijo ustaljene dogme oziroma zidove različnih strok. Vsa pohvala mentorici, ki te sveže raziskovalne energije ni poskušala kakorkoli uokviriti, temveč je z izkušnjami in pravilnim pristopom izkoristila ustvarjalni kaos raziskovalcev in obilico vsemogočih informacij.

Pri ustvarjanju naloge so sodelovali učenci od petega do osmega razreda OŠ.

V uvodnem poglavju se člani krožka poigravajo z besedami spomin, spominek, spomenik in jih individualno interpretirajo, saj so bili razpisana tema raziskovalne naloge kulturni spomeniki.

"Beseda spomenik ima več pomenov. Z besedo se lahko tudi igramo. Iz besede lahko sestavimo besede, kot so: pomnik, spomenik, spomin in druge."

"Spominek je del spomina, je stvar, ki si jo ohraniš kot materialni vir nekega dejanja. Imam kapo z napisom Lakers. Spominja me na nekoga, ki mi jo je podaril. Ostala mi je spominek nanj."

V nadaljevanju z logično izpeljavo preidejo na besedo oziroma pojem grafita, ki ga pospremljajo z literarnimi opredelitvami in s svojimi razmišljanji in razlagami. Temo naloge torej skrhajo na "grafit kot svojevrsten spomenik - spomenik časa". Opredelitev naloge je utemeljena, saj ustreza razpisani tematiki, še več, ustreza tako predlogom komisije kot etnološki usmeritvi po obravnavanju ožjih, specifičnih tem na nivoju vsakdanjega načina življenja v različnih družbenih in kulturnih okoljih. Poudarek na mikrotematski študiji kot osnovi etnološkega raziskovanja je v obravnavani nalogi torej dosežen. Prav tako naloga ustreza etnološkim prizadevanjem po proučevanju aktualnih oziroma današnjih kulturnih fenomenov in njihovih nosilcev na mikronivoju, ki je za mlade raziskovalce tudi najbolj privlačno.

Za uvodno opredelitvijo raziskovanja oziroma raziskovalne teme učenci v strukturo naloge vključijo poglavje Pregled grafitov od najstarejših časov do danes, v katerem iščejo vzporednice med grafiti in jamskim slikarstvom, arheologijo (etruščanske ciste), antičnimi dokumenti (Pompeji), srednjeveškimi grafiti (rezenančni dvorec v Bratislavi s pobarvanimi obokenskimi pasovi), poigravajo se z mislijo, da so tudi napisi na portalih primorskih hiš svojevrstni grafiti. Nadaljujejo s predstavitev grafitov v 20. stol.: zapisi iz rovov iz I. svetovne vojne, napisi na različnih objektih v medvojnem obdobju, iz II. svetovne vojne in po vojni do današnjih dni. Sledi izpisek narodnopolitičnih grafitov iz predvojnega in poveljnega obdobja, pospremljenih z risbami oziroma skicami (grafična oprema). Zbrani grafiti so iz širšega območja (Goriške, Brd, Vipavske doline, Krasi). Nadaljujejo z interpretacijo sodobnih grafitov po svetu in razmišljanjem o različnem

vrednotenju tovrstnega ustvarjanja v različnih kulturnih okoljih. Namen tega poglavja je bil torej historično-informativni prikaz grafitov, zato etnološki očitak (posebej na nekaterih mestih) o prostorski opredelitvi predmeta raziskave ne vzdrži.

Sledi poglavje o novogoriških grafutih 90-ih let, razdeljenih in interpretiranih po tematiki: ljubezenski, glasbeni, športni, protisrbski, grafiti proti JLA, grafiti s slovensko osamosvojitveno tematiko, grafiti raznih združb (klap)... Poglavje je pospremljeno s prevodom tujk v slovenščino. Še posebej zanimiv je dodatek oziroma primerjava med starimi in sodobnimi grafiti glede na nahajališče, vsebino, avtorje, pripomočke, vzroke nastanka, dostop in odzive javnosti. Raziskovalci so v tem poglavju torej kritično pristopili k interpretaciji virov, upoštevali so primerjalno in delno strukturalno-genetično metodo.

Posebno poglavje tvorijo grafiti v šoli: na šolskih klopeh, torbah, zvezkih, peresnicah, stranišču, ki jim sledijo priloge s prepisi grafitov. V poglavje vključijo pogovor z enim od ustvarjalcev grafitov, na primeru literarnega odlomka¹⁹ razmišljanje o tem, ali jih učitelji in starši razumejo ter predstavitev projekta Triptih (grafit o vojni, ljubezni in miru na zidovih telovadnice), ki je ob tridesetletnici šole nastal na pobudo učitelja likovnega pouka. Vsekakor je to poglavje izviren, pester in zanimiv dodatek nalogi. Tudi z etnološkega vidika mu ni kaj očitati, saj so tu še posebej poudarjeni nosilci kulturne sestavine, grafiti so kot medij, skozi katerega spoznavamo vsakokratni način življenja ljudi.

Zadnje tematsko poglavje naloge vsebuje Zakonodajo o grafutih, pospremljeno pa je z razmišljanji ene od avtoric raziskave o različnem vrednotenju grafitov, s poučnim časopisnim člankom ter citatom 7. člena Zakona o prekrških zoper javni red in mir...

Nalogo nadaljuje poglavje Vprašanja, v katerem se mladi raziskovalci sprašujejo o tetoviranju kot možni obliki grafita in tako, podobno kot v uvodu, logično zaključijo nadaljevanje teme o grafutih.

Če utemeljim strnjeno strokovno oceno, bi raziskovalno nalogo ocenila kot etnološko, napisano izvirno, s pravilnim metodološkim pristopom, z uporabo različnih metodičnih pripomočkov, primerno tehnično izdelano, z upoštevanjem napotkov strokovne komisije... Seveda bi se dalo nalogo o grafutih zastaviti tudi drugače, toda to je že stvar poklicnih etnologov.

Za boljši vtis o nalogi bi predstavila njen odlomek oziroma zaključek:

" 'Preromali' smo Novo Gorico in okolico. Odkrili smo marsikaj zanimivega. Terensko delo je opravljal vsak učenec posebej. Ponedeljki so bili naši dnevi - dnevi, namenjeni raziskovalcem zgodovinarskega krožka. Delo smo si razdelili.

Mentorica je bila z našim delom zadovoljna - zakaj ne, saj smo delali kot čebelice. Veliko smo se nasmejali. Na pomoč so nam priskočili delavci Pokrajinskega arhiva, kjer smo izbrskali marsikaj zanimivega. Že v začetku šolskega leta smo pljunili v roke in se lotili dela. Zatekli smo se tudi v Goriški muzej, na Upravo notranjih zadev, Sodišče. In kaj smo pravzaprav delali, ste že prebrali iz

vsebine - pojem grafit smo obdelali po dolgem in počez. Ugotavljali smo, kdaj so nastali, kje in zakaj. Grafite smo razdelili v skupine pred 1. svetovno vojno, po njej, med 2. sv. vojno in tako naprej vse do danes. Pri današnjih grafutih pa smo zapazili, da jih je večina pisana v angleškem, nemškem ali katerem drugem tujem jeziku. Pa saj smo v Sloveniji, če smo že tukaj, pa še pišimo in govorimo tako. Prav zanima nas, ali v Ameriki in drugod tudi pišejo grafite v slovenskem jeziku. Oh! Nekateri grafiti so že pobledeli, drugi so prebeljeni, ostali odstranjeni, da ne bi alili javne morale. Jih morda čez nekaj let ne bo več? Se bo kateri še ohranil - mogoče, sicer bodo nastajali novi. Ni nam uspelo razvozlati zanke, če so tudi freske v cerkvah umetnostni grafiti.

Grafite in spomenike vidi in sprejema vsak človek drugače. Resnica je pa le ena, postavljeni so in tam so v spomin na nekaj in na nekoga."

Postržek

Na koncu, toda ne nazadnje, bi kot ocenjevalka raziskovalnih nalog in etnologinja rada izpostavila nekaj zaključnih razmišljanj o raziskovalnem delu mladih raziskovalcev zgodovine in o etnologiji v šoli.

Svoja opažanja bi strnila v ugotovitev, da postajajo teme nalog iz leta v leto vse bolj etnografske, etnološke oziroma antropološke,²⁰ tako tematsko kot v metodološkem smislu. V devetdesetih letih se je torej etnologija infiltrirala v zgodovinsko raziskovanje, seveda utemeljeno, kajti polje zgodovinskega raziskovanja je preseglo svoje okvire. Zdi se, kot da bi se napetosti med etnologijo in zgodovino zbrisale prav na točki sodelovanja s šolami. Prav verjetno je, da se je laže naučiti sodelovanja oziroma interdisciplinarnega raziskovanja v mladih letih, ko smo kot otroci radovedni in željni vsakršnega znanja, kot pa v zrelih letih, ko smo prepolni fiktivnih podatkov, ki jih v skladu s strokovno izobrazbo in iz osebnih razlogov omejujemo na eno strokovno polje. Vsekakor pa mladi raziskovalci in mentorji v tem procesu ne igrata zanemarljive vloge, saj jih samo raziskovalno polje sili k temu, da iščejo pomoč pri različnih strokovnjakih. In tako je tudi prav. Mladi raziskovalci potemtakem pogosto etnologe med člani komisije in obratno. Seveda ostaja ob tem odprto vprašanje prisotnosti etnologov v samem raziskovalnem procesu. Stanje se je sicer v zadnjih letih nekoliko izboljšalo; nekaj etnologov je mentorjev etnoloških krožkov ali somentorjev le-teh, pa tudi somentorjev oziroma zunanjih svetovalcev zgodovinskih krožkov. Še vedno pa je večina mentorjev zgodovinarjev, ti pa z željo po nečem novem, drugačnem ali zaradi čustvene motivacije posegajo po etnologiji. Sentimentalno romantični vzgib skušamo etnologi v komisiji preseči s posredovanjem primerne literature, z metodološkimi pristopi in nenazadnje z ocenjevanjem samih nalog ter s končnim razgovorom na določeno temo. Tovrstno etnološko delovanje seveda poteka na individualni ravni, na nič boljšem pa ne bi bili tudi zgodovinarji, vsaj po besedah Braneta Šuštarja: "Če je skrb za delo z osnovnošolci na področju kemije, fizike in matematike

pretežno v rokah njihovih strokovnih društev, se zgodovinarji ne moremo pohvaliti z večjim interesom naših strokovnih društev (Zveze zgodovinskih društev Slovenije, Zgodovinsko društvo Ljubljana) za sodelovanje pri spodbujanju raziskovalne dejavnosti na osnovnih šolah."²¹

Mogoče je tako boljše oziroma je takšen individualni način začetni stadij sprememb tudi v izobraževanju samem, saj bi z novimi vsebinami (domoznanstvo) lahko pokrival dosedanje neobvezno šolsko in obšolsko dejavnost.

Sama vidim problem "neprodornosti" oziroma skromne prisotnosti etnologije v šolskem izobraževanju predvsem v nesodelovanju oziroma totalni izolaciji različnih društev. Znanja druge stroke ne moremo spoznati, če se od nje ogradimo, saj se prav v sodelovanju vzpostavijo posamezne stroke (ne samo formalno), ki tako tudi spoštujejo področje delovanja oziroma posamezni raziskovalni predmet in se nenazadnje dopolnjujejo. Verjetno bi bilo zanimivo izpeljati skupno akcijo različnih društev (etnološkega, zgodovinskega, muzejskega, konservatorskega, arhivskega, likovnega...) in jo ponuditi šolam. Mogoče bi bil ta skupni projekt ena od poti oziroma moči posredovanja pobud na višji, državni nivo, kjer se odloča tudi o šolskih programih in predmetih, nenazadnje tudi o aplikativnosti etnologije v šolski sistem. Strinjam se z Markom Terseglavom, ki je v intervjuju izrekel: "Takrat, ko bodo etnološke teme 'požegnane' od šolskih oblasti ali pa bodo že morda vključene v učni načrt, takrat se bodo na posvetovanju pojavili tudi učitelji."²² Podobno velja za mentorje mladih raziskovalcev zgodovine, ki so se začeli ozirati po etnološkem znanju oziroma so iskali pomoč etnologov takrat, ko so raziskovalne teme to od njih zahtevale, nosilci teh tem pa so bili poleg zgodovinarjev tudi etnologi. Etnologi moramo najprej pristaviti en velik lonček in ne posameznih lončkov, če hočemo kaj dobiti v njega, saj bi moralo biti etnologom ali antropologom dobro znano, da je golaž boljši, če se kuha v velikem loncu.

17 Naj bralce opomnim, da izbrana naloga ni edina niti najboljše med t. im. etnološkimi nalogami, je pa vsekakor med najbolj izizzivalnimi. Izbiro naloge je pogojevala poleg nemogočega pregleda vseh nalog oz. tistih bolj etnološko naravnanih, čisto objektivna okoliščina, njena dostopnost.

18 Zgodovinski krožek OŠ M. Štrukelj Nova Gorica, Kulturni spomeniki in njihov pomen: Grafiti, 24. srečanje mladih zgodovinarjev, 1993.

19 Ivo Zorman, V sedemnajstem. Ljubljana 1972.

20 V klasičnem pomenu besede, kajti mislim da bi morala biti, razen redkih izjem, tudi tematika NOB zanimiva za etnologe.

21 Brane Šuštar, Beseda ob zborniku in XXIV. srečanju. V: Kulturni spomeniki in njihov pomen, Informacije ZPMS 3. Ljubljana 1993.

22 Glasnik SED 34/4. Ljubljana 1994.